

ASIAINTUNTIALAUSUNTO

Suomen Kansanopistoyhdistys – Finlands Folkhögskolförening ry

Eduskunnan sivistysvaliokunta HE 74/2026 vp 7.5.2026

1. Yleisarvio

Suomen Kansanopistoyhdistys katsoo, että hallituksen esitys on koulutuspoliittisesti vakavasti ongelmallinen. Kyse ei ole pelkästä rahoitusjärjestelyn muutoksesta – kyse on merkittävästä koulutusleikkauksesta, joka sekä rajoittaa koulutuksen järjestämistä että estää siihen osallistumista.

Esitys sisältää useita säädösmuutoksia, joista haluamme lausunnossamme keskittyä seuraaviin:

- Laki kotoutumisen edistämisestä: kotoutumiskoulutus rajataan yksinomaan työvoimakoulutukseksi (26 § ja 27 §) ja kotoutujien omaehtoinen osallistuminen vapaan sivistystyön koulutukseen estetään (30 §).
- Laki vapaasta sivistystyöstä: lakisääteinen kotoutumiskoulutustehtävä ja siihen kohdennettu 100 prosentin valtionosuus poistetaan oppilaitoksilta (9 § ja 10 §).

Kansanopistot järjestävät vuosittain tavoitteellista kotoutumiskoulutusta noin 7 000 opiskelijalle ja aikuisten perusopetusta noin 2 000 opiskelijalle. Esitys vaarantaa lähes 10 000 koulutuspaikkaa eikä tarjoa korvaavaa mekanismia.

2. Muutokset lakiin kotoutumisen edistämisestä

2.1 26 § ja 27 §: Kotoutumiskoulutus rajataan yksinomaan työvoimakoulutukseksi

Voimassa olevan kotoutumislain 26 §:n 5 momentti mahdollistaa vapaan sivistystyön kotoutumiskoulutuksen. Esityksessä tämä momentti kumotaan. Uuden 26 §:n mukaan kotoutumiskoulutuksella tarkoitetaan yksinomaan opetussuunnitelman perusteiden mukaista työvoimakoulutusta. Uuden 27 §:n mukaan järjestämisvastuu siirretään kokonaan työvoimaviranomaiselle.

Muutoksen seuraukset:

- Vapaan sivistystyön oppilaitokset poistuvat kotoutumiskoulutuksen ensisijaisesta järjestäjäkentästä. Ne voivat enintään toimia alihankkijoina kilpailutuksen kautta.
- Kotoutumiskoulutuksen monituottajamalli puretaan ja koulutus kavennetaan yhteen toteutusmuotoon.
- Koulutuksen saavutettavuus heikkenee erityisesti ryhmillä, jotka eivät sovellu tai hakeudu työvoimapolitiittiseen koulutukseen: kotivanhemmat, ikääntyvät, vähän koulutetut, kotoutumisajan ylittäneet.

2.2 § 30: Kotoutujien omaehtoinen osallistuminen estetään

Voimassa olevan kotoutumislain 30 §:n 1 momentin 5 kohta mahdollistaa vapaan sivistystyön kotoutumiskoulutuksen tukemisen omaehtoisena opiskeluna. Esityksessä tämä kohta kumotaan.

Uuden 30 §:n 2 momentin nojalla kotoutumistuella voi osallistua vapaan sivistystyön koulutukseen vain, jos työvoimaviranomainen harkitsee sen edistävän työllistymisvalmiuksia. Osallistuminen muuttuu poikkeukseksi normaalin väylän sijaan. Kotoutumisen laajemmat tavoitteet – kielitaito, arjentaidot, osallisuus – rajataan ulos tarkastelusta.

2.3 § 30 uusi 3 momentti: Aikuisten perusopetuksen ikäraja

Esitys rajoittaa aikuisten perusopetuksen tukemisen omaehtoisena opiskeluna pääsääntöisesti alle 40-vuotiaisiin. Tämä on koulutuspoliittisesti perusteeton linjaus. Luku- ja kirjoitustaito on arjen perustaito, ei työvoimapolitiittinen kysymys. Ikärajan soveltaminen perustaitojen – lukemisen, kirjoittamisen, laskemisen – hankkimiseen on ristiriidassa suomalaisen koulutusjärjestelmän peruseriaatteiden kanssa.

Mikäli ikärajoitus katsotaan välttämättömäksi, se tulee kohdentaa vain aikuisten perusopetuksen päättövaiheeseen, ei alkuvaiheeseen.

3. Muutokset lakiin vapaasta sivistystyöstä

3.1 9 § ja 10 §: Lakisääteinen tehtävä ja valtionosuus poistetaan

Vapaasta sivistystyöstä annetun lain 9 §:n 2 momentti, jonka nojalla kotoutumiskoulutukseen ja lukutaitokoulutukseen on myönnetty 100 prosentin valtionosuus, ehdotetaan kumottavaksi. Samalla 10 §:stä poistetaan vastaavien suoritteiden vahvistamissäännös. Käytännössä tämä tarkoittaa, että:

- kansanopistojen 100 prosentin valtionosuus kotoutumiskoulutukseen (vuonna 2025: 12,2 milj. €) lakkaa
- OKM:n hallinnonalan ohjaus- ja valtionosuusjärjestelmä puretaan kokonaan, lukuun ottamatta viittomakielistä kotoutumiskoulutusta (400 000 €/v)
- rahoitus ei siirry muualle – se poistetaan järjestelmästä

Taloudelliset vaikutukset kansanopistoille ovat vakavia: 43 kansanopistoa kärsii leikkauksesta, joista 7:n rahoitus vähenee yli 50 % ja 21:n yli 30 %. Monissa oppilaitoksissa kotoutumiskoulutuksen osuus rahoituksesta on 20–50 %, joten muutos uhkaa niiden toiminnan jatkumista kokonaisuudessaan. Oppilaitosten sulkeminen tarkoittaa myös muun koulutustarjonnan – kuten oppivelvollisille suunnatun koulutuksen – katoamista kyseisiltä alueilta.

Muutos toteutetaan ilman hallittua siirtymäaikaa. Lain voimaantulo 1.1.2027 pakottaa oppilaitokset ajamaan toimintaansa alas jo ennen lain voimaantuloa. Pitkäjänteisesti rakennettua osaamista ja omilla varoilla tehtyjä investointeja ei voida helposti palauttaa, jos tarve myöhemmin muuttuu.

4. Vaikuttavuus ja ristiriita hallitusohjelman kanssa

E2 Tutkimuksen selvitys (2025) osoittaa kansanopistojen kotoutumiskoulutuksen tuloksellisuuden: ennen koulutusta 67 % opiskelijoista ei osannut suomea tai ruotsia lainkaan tai osasi niitä vain vähän – koulutuksen aikana osuus laski 7 prosenttiin. Koulutuksen päättyessä 60 % arvioi saavuttaneensa arjen asiointiin riittävän kielitaidon, 90 % koki saaneensa keskeistä tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja työelämästä ja 66 % tietoa työmahdollisuuksista.

Kansanopistot tavoittavat ryhmiä, joita työvoimapolitiittinen koulutus ei yksin saavuta. Niiden vahvuus on kokonaisvaltainen oppimisympäristö: asuntola, opiskelijahuolto, joustavat oppimispolut ja kyky toimia myös pienillä paikkakunnilla. Kansanopistot ovat osoittaneet kriisinkestävyytensä reagoimalla nopeasti sekä vuoden 2015 maahantulokriisiin että Ukrainasta paenneiden koulutustarpeisiin. Tämän kapasiteetin purkaminen heikentää yhteiskunnan varautumiskykyä.

Hallituksen esityksen vaikutusarviointi ei arvioi, mikä korvaa kansanopistojen tuottaman vaikuttavuuden haavoittuvimmassa asemassa olevien ryhmien osalta. Koulutuksesta pois jääminen tarkoittaa pitkällä aikavälillä kasvavia kustannuksia: heikompaa työllistymistä, suurempaa syrjäytymisriskiä ja raskaampaa palvelutarvetta.

Pääministeri Orpon hallitusohjelmassa todetaan, että kotoutumiskoulutuksessa hyödynnetään oppilaitosten osaamista ja kokemusta. Valmisteluasiakirjoissa on lisäksi todettu, että kansanopistojen asema turvataan uudistuksessa. Esitys on ristiriidassa näiden kirjausten kanssa.

5. Ennakoitavat seuraukset

5.1 Koulutusjärjestelmä

- 7 kansanopistoa todennäköisesti joutuu lopettamaan toimintansa ja 21:n toimintaedellytykset heikkenevät merkittävästi.
- Ruotsinkielinen kotoutumiskoulutus on kokonaisuudessaan uhattuna.
- Oppivelvollisille suunnattu Opistovuosi-koulutus on uhattuna ja kansanopistojen oppivelvollisille tarjoamat koulutusmahdollisuudet vähenevät.
- Useampi sata opettajaa voi menettää työpaikkansa.
- Kotoutumiskoulutuksen ja perustaitokoulutuksen irrottaminen koulutusjärjestelmästä ja niiden tarkastelu yksinomaan työvoimapolitiittisina toimenpiteinä kaventaa aikuisten

oppimismahdollisuuksia ja heikentää sivistykseen nojaavaa käsitystä suomalaisesta koulutusjärjestelmästä.

- Laajat rakenteelliset muutokset vaikeuttavat tulevaa koulutusyhteistyötä ja alueellisia malleja, joilla voitaisiin vastata kuntien demografisiin haasteisiin.

5.2 Kohderyhmä ja yhteiskunnalliset vaikutukset

- Lähes 10 000 kokoaikaista opiskelijaa menettää koulutuspaikkansa eikä esitys tarjoa korvaavaa mekanismia.
- Maahanmuuttajien työllistymismahdollisuudet heikkenevät, jos heille sopivaa koulutusta ei ole riittävästi tarjolla.
- Säädosmuutos aiheuttaa ylisukupolvista syrjäytymistä: vanhempien kielitaidottomuus kasvattaa perheen köyhyysriskiä, mikä lisää lasten taloudellista ja koulutuksellista eriarvoistumista. Myös maahanmuuttajanaisten koulutusmahdollisuuksien heikentämisellä voi olla ylisukupolvisia vaikutuksia. Näitä ei ole arvioitu lainkaan esityksessä.
- Yhdenvertaisuus ja kotoutumiskoulutuksen saavutettavuus eivät toteudu. Kunnat menettävät mahdollisuuden ohjata kotoutujia vapaan sivistystyön oppilaitoksiin samalla kun niiden kotoutumisrahoitusta leikataan noin 30 miljoonalla eurolla.

6. Muutosesitykset

Suomen Kansanopistoyhdistys esittää, että sivistysvaliokunta edellyttää seuraavia muutoksia:

Laki kotoutumisen edistämisestä:

1. Kotoutumislain 26 §:n 5 momenttia ei tule kumota – tai vastaava säännös on palautettava lakiin – siten, että kotoutumiskoulutusta ja lukutaitokoulutusta voidaan järjestää myös vapaan sivistystyön koulutuksena.
2. Kotoutumislain 30 §:n 1 momentin 5 kohtaa ei tule kumota. Kotoutujille on turvattava aito mahdollisuus osallistua vapaan sivistystyön omaehtoiseen koulutukseen kotoutumistuella.
3. Kotoutumislain 30 §:n uutta 3 momenttia on muutettava. Ikärajoitus ei saa koskea aikuisten perusopetuksen alkuvaihetta.

Laki vapaasta sivistystyöstä:

4. Vapaasta sivistystyöstä annetun lain 9 §:n 2 momenttia ei tule kumota. Lakisääteinen kotoutumiskoulutustehtävä ja siihen kohdennettu valtionosuusrahoitus (momentti 29.10.31) on säilytettävä oppilaitoksilla.
5. Vapaasta sivistystyöstä annetun lain 10 §:stä ei tule poistaa suoritteiden vahvistamissäännöstä.

Toimeenpano:

6. Uudistukselle on säädettävä hallittu siirtymäaika. Lain voimaantulo 1.1.2027 ei anna oppilaitoksille riittävää aikaa sopeuttaa toimintaansa.
7. Kansanopistojen toimintaedellytykset on turvattava valmistelun kirjauksen mukaisesti.

Toimivaa, vaikuttavaksi osoitettua ja kriisinkestävää koulutusrakennetta ei tule purkaa.

Suomen Kansanopistoyhdistys – Finlands Folkhögskolförening ry:n puolesta,

Helsingissä 6.5.2026

Kyösti Nyyssölä
puheenjohtaja

Tytti Pantsar
toiminnanjohtaja